

IX kadencja

KANCELARIA SEJMU

Biuro Komisji Sejmowych

PEŁNY ZAPIS PRZEBIEGU POSIEDZENIA

- **KOMISJI DO SPRAW
KONTROLI PAŃSTWOWEJ
(NR 92)
z dnia 24 maja 2022 r.**

Pełny zapis przebiegu posiedzenia

Komisji do Spraw Kontroli Państwowej (nr 92)

24 maja 2022 r.

Komisja do Spraw Kontroli Państwowej, obradująca pod przewodnictwem posła **Wojciecha Szaramy (PiS)**, przewodniczącego Komisji, rozpatrzyła:

– informację Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli wsparcia udzielanego przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej.

W posiedzeniu udział wzięli: **Andżelika Wardęga** dyrektor Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej wraz ze współpracownikami, **Anna Mickiewicz** zastępca dyrektora Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, **Dariusz Rogowski** p.o. dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli wraz ze współpracownikami oraz **Marek Wójcik** pełnomocnik zarządu Związku Miast Polskich ds. legislacji.

W posiedzeniu udział wzięli pracownicy Kancelarii Sejmu: **Tadeusz Cieśluk** i **Tadeusz Oset** – z sekretariatu Komisji w Biurze Komisji Sejmowych.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Otwieram posiedzenie Komisji do Spraw Kontroli Państwowej. Porządek obrad przewiduje rozpatrzenie informacji Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli wsparcia udzielanego przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej.

Witam przedstawicieli Najwyższej Izby Kontroli: pana Dariusza Rogowskiego i panią Annę Żarek, witam także panią Annę Mickiewicz, panią Andżelikę Wardęgę oraz pana Krzysztofa Zawisłaka.

Bardzo proszę przedstawiciela NIK o przedstawienie informacji.

P.o. dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli Dariusz Rogowski:

Dzień dobry państwu. Szanowny panie przewodniczący, Wysoka Komisjo, mam przyjemność zaprezentować wyniki kontroli, którą przeprowadziła Najwyższa Izba Kontroli, zatytułowanej „Wsparcie udzielane przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej”. Kontrola ta za cel główny przyjęła sprawdzenie czy wsparcie udzielane podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej przez akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej jest efektywne. Kontrola została podjęta z własnej inicjatywy NIK i objęła lata 2018-2020. Czynności kontrolne przeprowadzono w okresie od 13 kwietnia do 4 października 2021 r.

Dla realizacji celów szczegółowych skupiliśmy się na zbadaniu, czy samorząd województwa prawidłowo zarządzał interwencją w zakresie metod wyboru projektów wspierających rozwój ekonomii społecznej i solidarnej, czy ośrodki wsparcia ekonomii społecznej realizowały zadania zgodnie ze standardami, czy beneficjenci wykonali dotowane projekty i respektowali zasady wykorzystania środków finansowych oraz czy sprawowano nadzór nad odpowiednim wykorzystaniem środków. Sprawdziliśmy również, czy realizacja projektów przyniosła zakładane efekty.

Kontrola objęła łącznie 29 podmiotów w 7 województwach: kujawsko-pomorskim, lubelskim, mazowieckim, podlaskim, śląskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim. W ramach wspomnianych 29 podmiotów skontrolowaliśmy 6 urzędów marszałkowskich, Mazowiecką Jednostkę Wdrażania Programów Unijnych, 11 ośrodków wsparcia ekono-

mii społecznej, 11 podmiotów ekonomii społecznej, przedsiębiorstw społecznych, stowarzyszeń fundacji czy spółdzielni socjalnych.

Szanowni państwo, działania umożliwiające uzyskanie zatrudnienia są najskuteczniejszą formą walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Oferty pracy dla osób znajdujących się w tak trudnej sytuacji nie zawsze są jednak adekwatne do ich możliwości ze względu na wymagania dotyczące kompetencji czy doświadczenia zawodowego. W takich przypadkach szczególną rolę przypisuje się podmiotom tworzącym sektor ekonomii społecznej i solidarnej, wspomagany obecnie przez 56 akredytowanych ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Akredytacja jest przyznawana przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego na czas określony.

W latach 2018-2020, czyli w okresie objętym kontrolą, objęte kontrolą instytucje zarządzające regionalnymi programami operacyjnymi, w ramach konkursów na dofinansowanie podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, przekazały ośrodkom wsparcia ekonomii społecznej ponad 400 mln zł. Instytucje zarządzające prawidłowo przeprowadziły konkursy i ocenę projektów, które miały służyć tworzeniu trwałych miejsc pracy dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Najwyższa Izba Kontroli miała jednak zastrzeżenia do terminowości rozliczania dofinansowania przez instytucje zarządzające. Badanie 23 zakończonych projektów wykazało, że okres weryfikacji końcowych wniosków o płatność w przypadku 17 projektów został przekroczony od 3 do 389 dni, czyli ponad rok, a 6 projektów pozostawało jeszcze w trakcie weryfikacji.

Szanowni państwo, w wyniku kontroli stwierdziliśmy, że wsparcie udzielane podmiotom ekonomii społecznej i solidarnej przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej było nieefektywne. Udzielona w latach 2018-2020 pomoc w formie dotacji oraz wsparcia pomostowego na tworzenie nowych, wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przyczyniła się do tworzenia nowych stanowisk pracy, jednak brak było trwałości zatrudnienia osób objętych tym wsparciem. Związane to było z bardzo wysoką rotacją pracowników na tych stanowiskach. Tylko w przypadku jednego przedsiębiorstwa społecznego przez 12 miesięcy nie doszło do zmian kadrowych na utworzonych miejscach pracy. U pozostałych beneficjentów dochodziło od 1 do nawet 12 zmian kadrowych.

W przedsiębiorstwach społecznych objętych kontrolą, było ich 11, na 101 miejsc w miejscach pracy zatrudniano 137 osób. Na 40 utworzonych stanowiskach pracy beneficjenci nie zapewnili warunków pracy zgodnych z umowami o dotacje i biznesplanami. Na przykład zawierano umowy o pracę na czas określony, na 3 miesiące, mimo że w biznesplanie wskazywano zatrudnienie na czas nieokreślony.

Tak duża rotacja pracowników świadczy o niedopasowaniu miejsc pracy do potrzeb tych, którym pomoc była udzielana, a także o prowadzeniu wobec nich niewłaściwych działań reintegracyjnych, których celem powinno być włączenie takich osób do życia społecznego i zawodowego. Co to oznacza? Oznacza to, że i skontrolowane ośrodki wsparcia, i przedsiębiorstwa społeczne bardziej skupiały się na funkcjonowaniu utworzonych stanowisk niż na zapewnieniu pracy zajmującym je osobom.

W kontroli NIK zwróciła również uwagę na nieprecyzyjne przepisy dotyczące weryfikacji osób objętych wsparciem; 3 przedsiębiorstwa społeczne utworzyły miejsca pracy, w sumie dla 16 swoich byłych pracowników, którzy byli tam już zatrudnieni przez okres od 2 do 22 miesięcy przed podpisaniem umowy o dotację. Na moment podpisania umowy o dotację osoby te były już zatrudnione u beneficjenta, a nowa praca miała być jedynie wykonywana na innych stanowiskach. Nieprecyzyjne przepisy w tym zakresie mogą prowadzić do nadużyć i powodować celowe zwalnianie pracowników, aby pod pozorem tworzenia nowych stanowisk otrzymywać dofinansowanie.

Objęte kontrolą ośrodki wsparcia ekonomii społecznej systematycznie poddawały się akredytacji, której posiadanie powinno świadczyć o spełnianiu standardów wsparcia i pozwolić na zapewnienie wszystkim odbiorcom porównywalnego, wysokiej jakości wsparcia. System usług świadczonych przez ośrodki miał mieć charakter komplementarny, obejmujący usługi animacyjne rozwoju ekonomii społecznej oraz wsparcie istniejących przedsiębiorstw społecznych. Kontrola wykazała, że ośrodki nie zapewniły wysokiej jakości usług wsparcia. Zgodnie z przyjętymi standardami każdy taki ośro-

dek, OWES, mówiąc w skrócie, musi zatrudniać odpowiednią kadre, którą tworzą m.in.: tzw. koordynator merytoryczny i kadra kluczowa złożona z animatorów, doradców, w tym biznesowych, czy pracowników monitorujących działania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

NIK miała zastrzeżenia do wykonywania zadań przez doradców kluczowych i animatorów, których nie mieli w zakresie obowiązków, co było niezgodne ze standardami dotyczącymi organizacji i zarządzania ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej. Kompetencje kadry kluczowej nie były doskonalone w sposób systematyczny i celowy. Kontrola wykazała, że ośrodki przeprowadzały oceny kadry kluczowej w sposób niejednorodny, a prawie w połowie ośrodków objętych kontrolą sposób dokonywania i ewidencjonowania oceny nie spełniał określonych w tym zakresie standardów.

NIK miała również zastrzeżenia do spełnienia przez ośrodki wymogu dotyczącego minimalnego wymiaru zaangażowania osób pełniących funkcje kadry kluczowej, który został określony na co najmniej 40 godzin w miesiącu, a w przypadku koordynatora merytorycznego na 80 godzin w miesiącu. Prawie w połowie ośrodków objętych kontrolą wymóg ten nie był spełniony, przy czym w dwóch ośrodkach 9 osób stanowiących kadre kluczową było zatrudnionych na podstawie umowy zlecenia. W jednym z ośrodków, ze względu na ograniczone środki finansowe, nie wyznaczono koordynatora merytorycznego, a zadania jemu przypisane realizowali m.in. właśnie ci doradcy kluczowi.

W badanym okresie, przypomnę – w latach 2018-2020 – ośrodki wsparcia ekonomii społecznej udzieliły łącznie ponad 4 tysiące usług kompleksowego wsparcia dla ponad 500 przedsiębiorstw społecznych. Należy jednak zwrócić uwagę, że ośrodki w sposób niejednorodny prowadziły ewidencję realizowanych usług. Ewidencjonowano usługi i godziny, a w przypadku jednego ośrodka nie prowadzono w ogóle rejestru usług, co było sprzeczne ze standardami organizacji i zarządzania ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej.

Kontrola wykazała, że usługi w zakresie zindywidualizowanego wsparcia oraz kompleksowej usługi wsparcia przedsiębiorstw społecznych były świadczone zgodnie ze standardami w zakresie doradztwa kluczowego i biznesowego, natomiast usługi w zakresie animacji lokalnej służyły tworzeniu środowiska przyjaznego rozwojowi ekonomii społecznej i przyczyniły się do pozyskania ponad 600 liderów lokalnych. W wyniku działań liderów lokalnych powstało ponad 400 grup inicjatyw, tj. grup osób lub podmiotów, które podejmowały wspólne działania prowadzące do utworzenia podmiotu ekonomii społecznej.

Najwyższa Izba Kontroli miała zastrzeżenia do świadczenia przez OWES usług o charakterze reintegracyjnym. Usługi te były świadczone przez specjalistów mających doświadczenie w zakresie reintegracji i obejmowały doradztwo zawodowe, wsparcie psychologiczne oraz szkolenia. W latach objętych kontrolą ośrodki zorganizowały ponad 400 szkoleń, w których uczestniczyło prawie 3 tysiące osób. Stwierdzono przypadek, w którym świadczone usługi reintegracyjne nie obejmowały m.in. działań motywacyjnych, pomocy w rozwoju zawodowym, budowania kompetencji społecznych, pomimo że wymagał tego standard w zakresie zindywidualizowanego wsparcia. Kontrola wykazała również, że te usługi nie służyły wzmocnieniu procesu reintegracji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w sposób umożliwiający skuteczne włączenie tych osób do życia społecznego i zawodowego.

Panie przewodniczący, szanowni państwo, w badanym okresie ośrodki skontrolowane przez NIK zaakceptowały ponad 90% wniosków o wsparcie złożonych przez przedsiębiorstwa społeczne. Wartość udzielonego wsparcia finansowego, czyli dotacje na utworzenie miejsc pracy oraz podstawowe i przedłużone wsparcie pomostowe, kwota tego wsparcia wyniosła ponad 42 mln zł, a w jego ramach powstało 1749 stanowisk, na których w sumie zatrudniono 2298 osób. Dla 1387 stanowisk upłynął okres trwałości zatrudnienia, a 362 stanowiska były w trakcie okresu trwałości. NIK zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o weryfikację zatrudnienia osób objętych wsparciem. Według danych ZUS ok. 37% pracowało, jednak nie w przedsiębiorstwach społecznych, które otrzymały wsparcie. W dotowanych przedsiębiorstwach społecznych zatrudnienie kontynuowało zaledwie 6% zatrudnionych.

Najwyższa Izba Kontroli miała także zastrzeżenia do nadzoru OWES nad realizacją umów z przedsiębiorstwami społecznymi. Przyznane wsparcie na ogół wykorzystywano

zgodnie z umowami, jednak przeprowadzona kontrola ujawniła, że 2 przedsiębiorstwa w sposób nieprzejrzysty, nieracjonalny, można powiedzieć nieefektywny, wydały w sumie ponad 343 tys. zł. Niezgodnie z postanowieniami umów o wsparcie zakupiono tam m.in. sprzęt i wyposażenie o łącznej wartości 210 tys. zł. To pokazuje, że nadzór sprawowany przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej nad wykorzystaniem przyznanych środków był jednak niedostateczny. Ośrodki nierzetelnie przeprowadzały i dokumentowały czynności kontrolne i monitorujące, nie odnotowywano w nich żadnych niezgodności.

Kontrola NIK stwierdziła również przypadki zawierania aneksów do umów o przyznanie wsparcia finansowego, uznawania za wydatki kwalifikowalne wydatków ponoszonych niezgodnie z umową dotacyjną i biznesplanem. Prowadzona sprawozdawczość, przyjęte mierniki realizacji celu oraz wskaźniki rezultatu tylko w niewielkim stopniu odnosiły się do celu określonego w Krajowym Programie Ekonomii Społecznej dla obszaru drugiego – Solidarny rynek pracy, zgodnie z którym do końca 2023 r. ma powstać 35 tys. nowych, wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W ramach Regionalnych Programów Operacyjnych do monitorowania działań wspierających rozwój ekonomii społecznej wykorzystywano takie wskaźniki jak: liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie, liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem, liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych oraz liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu. Te wskaźniki nie są powiązane ze wskaźnikami wykorzystywanymi w Krajowym Programie Ekonomii Społecznej. Poziom osiągnięcia wskaźników był bardzo różny, a w niektórych województwach był nieweryfikowalny ze względu na brak określenia wartości docelowej danego wskaźnika. Postęp monitorowano m.in. na podstawie analizy informacji zawartych we wnioskach o płatność lub sprawozdawczych, natomiast wskaźnik zachowania trwałości przedsiębiorstwa społecznego nie został ujęty w żadnym ze złożonych sprawozdań.

Szanowni państwo, mając na uwadze, że wsparcie udzielane przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej ma przyczynić się do wzrostu zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej i solidarnej, sprzyjać tworzeniu nowych miejsc prac oraz zmierzać do podniesienia aktywności społecznej i zawodowej osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także uwzględniając oceny i wnioski wynikające z przeprowadzonej kontroli, NIK wniosowała do ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego o wprowadzenie zmian w wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w zakresie upoważnienia ośrodków wsparcia ekonomii społecznej do weryfikacji zatrudnienia osoby, dla której na stworzenie miejsca pracy udzielono wsparcia finansowego oraz w zakresie określenia zasad i procedur kontroli przeprowadzonych przez beneficjentów. Drugi wniosek do ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego dotyczy wypracowania, wspólnie z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego, sposobu wsparcia dotacyjnego, które należałoby rozpatrywać w aspekcie katalogu wspieranych osób.

Najwyższa Izba Kontroli sformułowała również 4 wnioski do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Tutaj NIK wnosiła o określenie w standardach ośrodków wsparcia ekonomii społecznej dodatkowych warunków dla doskonalenia kompetencji kadry kluczowej, m.in. wskazanie częstotliwości przeprowadzania ocen kadry, określenie podstawowych elementów planu rozwoju zawodowego i formy ewidencjonowania działań podnoszących kompetencje. Kolejny wniosek to opracowanie systemu szkoleń skierowanych do kadry kluczowej. Trzeci wniosek to kontynuowanie rozwoju systemu akredytacji Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej służącego podnoszeniu jakości usług wsparcia ekonomii społecznej. I czwarty, ostatni wniosek do ministra do spraw zabezpieczenia społecznego, to wzmocnianie mechanizmów związanych z koordynacją działań w obszarze ekonomii społecznej.

Po kontroli NIK sformułowała również 3 wnioski do Instytucji Zarządzających Regionalnymi Programami Operacyjnymi. Pierwszy, to określenie w umowach o dofinansowanie terminu składania rocznych sprawozdań z zachowania trwałości projektu. Drugi

wniosek, to podjęcie działań mających na celu przyspieszenie procesu weryfikacji końcowych wniosków o płatność. Trzeci wniosek, to zintensyfikowanie kontroli trwałości rezultatu w okresie trwałości wskazanym we wniosku o dofinansowanie.

Kolejną grupą podmiotów, do której skierowano wnioski, to są ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Tutaj Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje o zapewnienie, zgodnie ze standardami, minimalnego miesięcznego zaangażowania koordynatora merytorycznego i kadry kluczowej, podnoszenie kompetencji kadry kluczowej w sposób określony w standardach, weryfikowanie kandydatów do zatrudnienia na dotowanych stanowiskach pracy, w szczególności na dzień podpisania umowy o udzielenie wsparcia finansowego. Kolejnym wnioskiem, czwartym, było podjęcie działań mających na celu poprawę jakości świadczonych usług w zakresie reintegracji poprzez zwiększenie aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Piąty wniosek, to wzmocnienie nadzoru nad realizacją umów w zakresie wsparcia finansowego przez rzetelne dokumentowanie prowadzonych wizyt monitorujących i kontroli. I ostatni wniosek do ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, to wypracowanie zasad dotyczących aneksowania umów w zakresie wsparcia finansowego.

Ostatnią grupą, do której skierowano dwa wnioski, to są beneficjenci i realizujący umowę o wsparcie finansowe. Tutaj mamy wniosek o weryfikowanie kandydatów do zatrudnienia na dotowanych stanowiskach pracy i drugi wniosek to realizacja umów w zakresie wsparcia finansowego zgodnie z zasadami obowiązującymi beneficjenta oraz należytą starannością. Dziękuję za uwagę.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Bardzo dziękuję. Czy były jakieś zastrzeżenia do wyników tej kontroli?

P.o. dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny NIK Dariusz Rogowski:

Nie.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Nie było zastrzeżeń, tak?

Doradca ekonomiczny w Departamencie Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny NIK Anna Żarek:

Nie było.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Czy ktoś z państwa chce zabrać głos? Czy są jakieś pytania? Proszę, pan poseł Koperski.

Poseł Przemysław Koperski (Lewica):

Przede wszystkim chciałem podziękować za to, że państwo z własnej inicjatywy podjęliście się tego tematu. On jest niezwykle interesujący, szczególnie w kontekście efektywności wykorzystania środków unijnych do wsparcia podmiotów ekonomii społecznej. Czytając ten raport, dochodzi się niestety do smutnych wniosków, o których mówił również pan dyrektor z Najwyższej Izby Kontroli, że ta efektywność jest po prostu na bardzo niskim poziomie.

Wydaje mi się, że dzisiaj jest szansa na to, aby ten obszar poprawić, panie przewodniczący. Jesteśmy tutaj w parlamencie, gdzie stanowimy prawo, i wydaje się, że są obszary, które możemy poprawić, tak żeby wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej było realizowane na lepszym poziomie.

Ja sam, mam w swoim doświadczeniu zawodowym również pracę z przedsiębiorstwami ekonomii społecznej. Wydaje się, że gdyby wprowadzić rekomendacje dotyczące wprowadzenia do zamówień publicznych klauzul społecznych, to wtedy wiele ośrodków, przedsiębiorstw, spółdzielni socjalnych miałyby szansę na to, żeby po otrzymaniu tego początkowego wsparcia z funduszy europejskich utrzymać się na rynku. Jeżeli jednak agencje rządowe, ministerstwa, samorządy w ramach realizowanych zamówień publicznych nie wprowadzają klauzul społecznych, które w jakiś sposób ograniczają dostęp pewnych grup do realizacji niektórych usług, ale z drugiej strony realizują te ważne cele społeczne, to wydaje się, że jeżeli tych twardych rekomendacji nie wprowadzimy, może

trzeba to po prostu uregulować na poziomie ustawowym, to wtedy będzie taka efektywność, o jakiej mówią tutaj państwo z Najwyższej Izby Kontroli, że wydatkowano kilkaset milionów złotych, a po zakończeniu projektów tylko kilka procent osób utrzymuje się nadal w tych podmiotach ekonomii społecznej.

Dlatego dziękuję za te rekomendacje, ale wydaje mi się, że one mogłyby być jeszcze nakierowane nie tylko do samorządów, nie tylko do podmiotów ekonomii społecznej, ale również do parlamentu, żeby pewne obszary uregulować, a nawet wprowadzić obowiązek stosowania klauzul społecznych w pewnego typu zamówieniach. To byłaby ogromna szansa dla tych wszystkich przedsiębiorstw, dla tych wszystkich osób, które dzisiaj oczekują wsparcia. Bardzo dziękuję.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Proszę bardzo.

Dyrektor Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej Andżelika Wardęga:

Andżelika Wardęga, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Panie przewodniczący, szanowni państwo, chciałabym powiedzieć, że w naszej opinii system, który przygotowaliśmy do wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, ma charakter unikatowy i wyjątkowy w skali europejskiej. Naprawdę możemy się nim chwalić. To jest system, który przynosi rezultaty w postaci stworzenia kilkunastu tysięcy miejsc pracy w trakcie ostatniej perspektywy, która się właśnie kończy, perspektywy unijnej, bo mówimy tutaj przede wszystkim o finansowaniu ze środków unijnych.

Nie zgodziłabym się również i uznałabym za zbyt daleko idący wniosek, że to wsparcie jest nieefektywne, ponieważ nie oddaje on złożoności zjawiska, jakim jest zagrożenie wykluczeniem społecznym. Mówimy tutaj nie tylko o osobach bezrobotnych, ale o osobach z wieloma deficytami, które mierzą się w życiu z wieloma problemami, często sprzężonymi ze sobą. Stworzenie miejsc pracy i szans na aktywność zawodową dla takich osób, w pierwszej kolejności na aktywność społeczną, a potem zawodową, to jest naprawdę trudne i wymagające zadanie. Nie mówimy tutaj tylko o prostym zatrudnieniu.

Chciałabym też podkreślić, że ekonomia społeczna nie ma na celu faktu czy rozwiązania, żeby miejsce pracy stworzone w ekonomii społecznej dla danej osoby było docelowym miejscem pracy dla tej osoby. Oczywiście ono może być, jeżeli jest taka potrzeba, jest taka wola, są takie warunki zewnętrzne, to wtedy ono jest miejscem docelowym, ale ono może być również tylko przystankiem, etapem na drodze do otwartego rynku pracy dla danej osoby. Tak więc to, że te osoby są nadal aktywne na rynku pracy, ale niekoniecznie w sektorze ekonomii społecznej, raczej postrzegałabym jako duży sukces.

Jeśli chodzi o zalecenia i wnioski, które Najwyższa Izba Kontroli skierowała do ministra rodziny, to oczywiście one będą lub już są realizowane. Dziękuję.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Proszę bardzo.

Pełnomocnik zarządu Związku Miast Polskich ds. legislacji Marek Wójcik:

Marek Wójcik, Związek Miast Polskich. Panie przewodniczący, Wysoka Komisjo, szanowni państwo, bardzo krótko odniosę się z perspektywy samorządów terytorialnych, bo dobrze, że ta kontrola się pojawiła, dlatego że z jednej strony, tak jak słusznie pan poseł podnosił, kwestia ekonomii społecznej to jest przyszłość i wskazują na to bardzo mocne wszystkie europejskie dokumenty – to ma być przyszłość. Świadomie używam określenia „ma być przyszłość”, bo na razie rzeczywiście efekty bywają różne.

Ja nie mam tak dobrego samopoczucia jak moja przedmówczyni, tym bardziej że – jak znam Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej – pojawiają się w nim wskaźniki, których chyba, niestety, nie uda nam się zrealizować. Program kończy się w 2023 r., ale to nie jest zarzut. Generalnie, w kontekście tej kontroli, podmioty ekonomii społecznej nie są konkurencyjnymi przedsiębiorstwami, tak? To trzeba sobie wyraźnie powiedzieć. Tego celu nie udało nam się zrealizować, mówię świadomie nam, bo z pełną pokorą powiem, że gdyby nie samorządy terytorialne, to ekonomia społeczna w ogóle by u nas nie działała albo działałaby w minimalnym zakresie i mówię to, jak powiedzia-

łem, z pokorą, nie dlatego, że bronię samorządy, ale wydaje się, że to rzeczywiście na nas się opiera. To jest jedna konkluzja.

Druga: ja nie podzielam też takiej krytyki, która się tutaj pojawiła ze strony NIK przy notacji rządu 30% przy tych osobach. To jest dla naszych działań klient naprawdę bardzo specyficzny i trzeba sobie z tego zdawać sprawę. Przypominam, że jak podejmowaliśmy takie działania dotyczące osób długotrwale bezrobotnych na rynku pracy, też były wtedy różne przedsięwzięcia i różne programy, one naprawdę miały niewielką skuteczność. To wymaga bardzo długiej pracy, pracy bardziej o charakterze budowania świadomości potrzeby aktywności zawodowej, to jest kwestia przełamania wielopokoleniowych tradycji, niestety, w związku z tym nie jest to łatwy proces.

Chciałbym jednak zakończyć tą ryfą, bo rzeczywiście przy okazji tego programu strategicznego, który kończy się w przyszłym roku, wydaje się, że warto już teraz rozpocząć prace nad kolejnym programem i odważyć się, tu jeszcze raz nawiążę do wystąpienia pana posła, na dalej idące rozwiązania prawne i ekonomiczne. Te, które są do tej pory, mają wymiar nastoletni, ale niestety nie przynoszą takiego efektu, jaki byśmy chcieli. Trzeba wprowadzić inne rozwiązania zarówno w prawie zamówień publicznych, ale również w kwestii statusu tego typu podmiotów, możliwości zagwarantowania im czegoś, co jest największą bolączką, mówię to z perspektywy człowieka, który przy tej ekonomii też pracował, a mianowicie nie było sztuką utworzyć podmiot ekonomii społecznej, tylko najdroższe było poprowadzenie ich do tego momentu, żeby stanęli na nogi i zechcieli potem działać. To jest bardzo trudne, ten drugi etap, nie uruchomienie, tylko poprowadzenie za rękę, wsparcie przez pierwszy rok czy nawet dwa po to, żeby sytuacja się ustabilizowała. Mówiąc o dwóch latach mówię chyba o zbyt krótkim czasie, chyba potrzeba więcej czasu i tu nie żałowałbym grosza, żeby rzeczywiście pozwolić na ustabilizowanie sytuacji. Stąd apel, żeby wykorzystać wnioski z kontroli NIK do pracy nad kolejnym dokumentem i do odważnych zmian. Dziękuję.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Proszę, panie pośle.

Poseł Ryszard Wilczyński (KO):

To była na pewno potrzebna kontrola i da ona wiele do myślenia specjalistom w tym zakresie, natomiast jeśli chodzi o osoby, które chciałyby ocenić efektywność zastosowanych rozwiązań, to muszą one polegać na deklaracjach, że mamy unikalny system w skali europejskiej itd. Chyba cytuję panią dyrektor... ja jednak zadaję pytanie: ile on kosztuje? Ile kosztuje ta unikalność?

Pan Marek Wójcik powiedział, że mamy dwie kategorie ludzi z deficytami, mówimy to otwarcie, których udaje się wprowadzić na rynek pracy i utrzymać. Ile kosztuje taki jednostkowy przypadek, że ktoś został wyprowadzony z trudnego położenia i się odnalazł? Drugi stan: ktoś utrzymuje się w przedsiębiorstwie ekonomii społecznej. Ile na to wydaliśmy?

Szanowni państwo, ja będę to podkreślał, podkreślam już drugą kadencję i chyba będę to robił do końca kadencji, to co jest problemem kontroli NIK. Chodzi mi o to, że my nie otrzymujemy oceny modelu. Jeśli mamy nawet najbardziej dziwny albo nieadekwatny do problemów model, byle był zgodny z prawem, to jego realizacja otrzyma ocenę pozytywną i to jest nieszczęście, tak? W sferze usług publicznych dążymy do ustalenia najlepszych możliwych rozwiązań, ale żeby oceniać najlepsze możliwe rozwiązania, to trzeba je zestawiać z miernikami ekonomicznymi. Możemy oczywiście pochylać się nad każdym człowiekiem, który potrzebuje wsparcia, tylko musimy wiedzieć, gdzie jest granica naszej wydolności. Może to można zrobić z pozycji odpowiednio zorganizowanego przedsiębiorstwa, bez całej tej nadbudowy? To tylko taka teza. Oczywiście tego nie wiemy, ale gdybyśmy mieli odpowiednie dane, to wiedzielibyśmy o tym więcej. Tradycyjnie w opracowaniach NIK brakuje mi właśnie tego typu oceny modelu. Najwyższa Izba Kontroli pewnie powie, że nie jest od tego, ale trzeba sobie wtedy zadać pytanie jak to zrobić, aby NIK była od tego, albo kto tak naprawdę ma to zrobić. Dziękuję.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Bardzo proszę.

Zastępca dyrektora Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej Anna Mickiewicz:

Anna Mickiewicz, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Departament Europejskiego Funduszu Społecznego, który zapewnia finansowanie kontrolowanych działań.

Panie przewodniczący, szanowni państwo posłowie, z ramienia ministerstwa chciałam po pierwsze poprzeć stanowisko kolegów z ministerstwa rodziny, z którym w całości się zgadzamy, a po drugie chciałabym się też odnieść do rekomendacji, które były kierowane do ministra do spraw rozwoju regionalnego. Oczywiście, jeżeli w tym momencie jest miejsce na takie odniesienie.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Proszę bardzo.

Zastępca dyrektora Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego MFiPR Anna Mickiewicz:

Chcę powiedzieć, że te rekomendacje są trudne, a właściwie niemożliwe do wdrożenia. Najwyższa Izba Kontroli zaleciła ministrowi dalekie rozszerzenie uprawnień ośrodkom wsparcia ekonomii społecznej, ale na dziś te ośrodki nie są prawnie, ustawowo umocowane, zdefiniowane i myślę, że ich status radykalnie zmieni się dopiero w momencie, kiedy wejdzie w życie ustawa o ekonomii społecznej. Państwo posłowie pewnie za chwilę będziecie się tą ustawą zajmować i mam nadzieję, że proces legislacyjny zakończy się na tyle szybko, żebyśmy mogli na poczet przyszłego budżetu unijnego faktycznie mieć szersze możliwości do działania, tak żeby OWES-y były podmiotami zdefiniowanymi ustawowo i żeby były ustawowo umocowane do pewnych działań. Na dziś te rekomendacje, żebyśmy wytycznymi ministra do spraw rozwoju regionalnego rozszerzali uprawnienia dla OWES-ów w zakresie badania osób fizycznych są niemożliwe do wdrożenia. Tyle mogę powiedzieć.

Natomiast jak najbardziej, na przyszłą perspektywę... Wnikliwie czytaliśmy ten raport pod tym kątem, tym niemniej, tak jak w tej perspektywie, dla nas sprawą numer jeden będzie program KPRES i ustawa o ekonomii społecznej. To będą te dwie wskazówki. Tak jak to ma miejsce w tej perspektywie finansowej, zgodność z programem krajowym będzie wymagana od każdego regionu przy wsparciu ekonomii społecznej.

W tym miejscu chciałabym zwrócić uwagę na jeszcze jedną rzecz, że do ministra były skierowane wnioski o ustalenie narzędzi kontrolnych. Zwracam uwagę, że ośrodki otrzymują wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Tymi programami zarządzają regiony, samorządy województw. To one są odpowiedzialne za prawidłowość wydatkowania środków, za konstruowanie systemu kontroli dla każdego programu i na nich spoczywa odpowiedzialność za stworzenie takich mechanizmów w każdym programie, żeby te środki zostały wykorzystane w sposób efektywny i zgodny z celami. Wytyczne ministra do spraw rozwoju regionalnego nie są miejscem, żeby to wprowadzać. Dziękuję bardzo.

Poseł Ryszard Wilczyński (KO):

Przepraszam, bo muszę udać się do innych obowiązków: czy ktoś chciałby się odnieść do tego co powiedziałem, ponieważ nie chciałbym być niegrzeczny i wyjść? Jeżeli byłaby taka możliwość, to byłbym wdzięczny, bo chciałbym takiego odniesienia wysłuchać będąc na sali.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Pani dyrektor Andżelika Wardega.

Dyrektor Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej MRiPS Andżelika Wardega:

Panie przewodniczący, szanowni państwo, chciałam tylko zwrócić uwagę na bardzo ważny aspekt wypowiedzi pana posła dotyczący mierników ekonomicznych. Chcę powiedzieć, żebyśmy nie myśleli o ekonomii społecznej tylko i wyłącznie w kategorii mierników ekonomicznych. Ekonomia społeczna to również coś takiego jak społeczna wartość dodana, to pojęcie, o którym dużo się mówi również na forum unijnym i o którym dyskutuje się od lat. To jest coś, czego jeszcze nawet naukowcy nie potrafią uchwycić w statystyce publicznej, ale to jest coś, co wszyscy czujemy intuicyjnie, na przykład poczucie godności

związane z zatrudnieniem i poczuciem niezależności, samodzielności, które zatrudnienie daje tym osobom, które tego potrzebują.

Naukowcy oczywiście podejmują różne próby. W ramach działań innowacyjnych powstają tzw. próby wyliczenia kosztów zaniechania, czyli obliczenia, ile kosztowałoby to, gdybyśmy nie podjęli konkretnych działań, ile byśmy wtedy zapłacili. Tutaj są jednak również aspekty bardzo ważne, których jeszcze nie umiemy policzyć, a które wyczuwamy intuicyjnie i czujemy, że są one bardzo istotne.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Pan poseł Koperski.

Poseł Przemysław Koperski (Lewica):

Ostatnia prośba czy może raczej wniosek. Prosiłbym o odpowiedź na piśmie, żeby państwa zainspirować do większego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej. Ile państwo w ciągu ostatnich dwóch lat organizowaliście zamówień publicznych, w których były zawarte klauzule społeczne i wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej? Prosiłbym o przygotowanie tej informacji dla mnie w formie pisemnej i do wiadomości Najwyższej Izby Kontroli.

Przewodniczący poseł Wojciech Szarama (PiS):

Dziękuję bardzo. Proszę państwa, zamykam dyskusję. Stwierdzam, że Komisja zapoznana się z informacją Najwyższej Izby Kontroli. Dziękuję wszystkim za rzeczową i konstruktywną rozmowę, dyskusję. Tak to powinno wyglądać, prawda? Jest kontrola, są wyciągane wnioski, państwo przedstawiaacie swoje argumenty, bardzo ważne. Jeszcze raz dziękuję, zamykam posiedzenie Komisji.